

KIMYO FANINING KELIB CHIQISHI VA HAYOTIMIZDAGI O'RNI

Murodova Nilufar Zokirovna

Buxoro viloyat g'ijduvon tuman 61-IDUM

Kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Siz ushbu maqolada kimyo asoslari, tabiiy boyliklarning kimyo bilan bog'liqligi, kimyoning har sohaga qanday holatda bog'liqligi haqida bilib olishingiz mumkin.

Kalit so'zlar: Kimyo, atom, fan, element, sanoat.

Kimyo — moddalarning tuzilishi va o'zgarishini o'rganadigan fan. Kimyo boshqa fanlar qatori inson faoliyatining mahsuli sifatida vujudga kelib, tabiiy ehtiyojlarni qondirish, zaruriy mahsulotlar ishlab chiqarish, biridan ikkinchisini xosil qilish va, nihoyat, turli hodisalar sirlarini bilish maqsadida ro'yobga chiqdi. Odamlar qadimda rudalardan metallarni ajratib olish, turli xil qotishmalar tayyorlash va qo'llash, jumladan, shisha tayyorlash va undan turli maqsadlarda foydalanishni bilganlar. Miloddan avvalgi Misrda kimyoviy jarayonlarga asoslangan hunarmandchilik rivojlanganligi ma'lum. Pishiq charm tayyorlash, uni bo'yash, rangli shisha olish, o'simliklardan dori-darmon va xushbo'y hidli moddalar tayyorlash, sopol buyumlar ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan.

Insonlar juda qadimdan qand, yog' va oqsilga boy o'simlik mahsulotlaridan iste'mol qilganlar. Ular bundan 6 ming yil avval oltin va kumushdan zebu-ziynat buyumlari tayyorlashni bilganlar. Eramizdan 2000 yil avval Xitoyda qishloq xo'jaligi zararkunandalariga qarshi kurashda margimushdan foydalanilgan. O'sha davrlarda Misrda o'simlik va hayvon organizmlar turli bo'yoq moddalar, rux va oltingugurtdan dorivor moddalar tayyorlangan. Barcha xalqlar juda qadimdan bijg'ish jarayonini bilganlar. Har bir xalqni o'ziga xos spirtli ichimligi bo'lgan. Uni dondan, asaldan yoki uzum sharbatidan tayyorlaganlar. Sirkadan oziq-ovqat tayyorlashdagina foydalanmay, undan bo'yoq olishda ham foydalanilgan. Lekin o'sha davrlarda kimyo bilan faqat maxsus kishilargina shug'ullangan. Kimyoning nazariy masalalari bilan qadimgi grek olimlari eramizdan avvalgi V-VI asrlarda shug'ullangan. Ular butun borliqning asosini to'rtta $\langle \rangle$ - suv, havo, tuproq va olov tashkil etadi deb tushuntirganlar. Keyinchalik Arastu (eramizdan avvalgi 384-322-yillari) butun borliq bitta asosiy materiyadan tuzilgan, degan nazariyani yaratdi. Uning fikricha to'rtta xossa: sovuqlik, issiqlik, namlik va quriqlikning asosiy materiyaga har xil nisbatda birikishidan - suv, havo, tuproq va olov hosil bo'ladi. Masalan, asosiy materiyaga issiqlik va namlik qo'shilsa havo, namlik va havo qo'shilsa suv va hokazo hosil bo'ladi. Ular bir-biriga aylanishi ham mumkin. Masalan, havo sovutilsa, issiqligi chiqib ketib suvga, suv qizdirilsa

namligi chiqib ketib tuproqqa aylanadi va hokazo. Moddiy dunyoga bunday Arastucha qarash Yevropada XVI asrgacha hukm surib keldi.

Har bir jamiyatni, fanni o`rganish bilan birga uning paydo bo`lish, rivojlanish, yuksalish va bugungi kundagi mavqeiga erishgunga qadar bosib o`tgan yo`li, bu yo`lning ayrim bosqichlari, ularda yashab o`tgan izlangan olimlar shu fanning yaratilishiga qo`shgan hissalar, hodisa va atrof muhitdagi materiyani o`rganishda ularga yondashish usullari va ularni o`rganish hozirda zamonaviy hayotimizda juda muhim masala bo`lib qolmoqda. Kimyo fanining ham o`z tarixi bor. Bu tarix bilan tanishish kimyo fani qachon paydo bo`la boshladi, u yoki bu kimyoviy hodisalar qanday qilib kashf qilindi va ular kishilar hayotida o`rin egallay boshladi. Fan tarixini o`rganish shu fanni har tomonlama, chuqur va mukammal, ichki mantiqiy bog`langan ma`lumotlar asosida omil va vosita hisoblanadi

Xulosa qilib aytganda mustaqil respublikamizni ilmiy-texnika taraqqiyoti asosida sotsial iqtisodiy rivojlantirish dasturi ishlab chiqilgan bo`lib, xalq xo`jaligini sifat jihatdan qayta ko`rib yanada yuqori pog`onalarga ko`tarish uchun qator masalalarga kompleks va sistemali ravishda yondashilgan holda ish ko`rila boshladi. Muhim yo`nalishlar rivojlanishini ta`minlab, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifatini yanada oshirish, iqtisodiy rivojlanishni yangi izga solish, boshqarishning samarali usullaridan foydalanib, sotsial muammolarni keng ko`lamda kompleks holda hal etish va bu masalalarni hal etishda asosiy omillardan biri ham kimyoga kelib taqaladi. Mustaqil mamlakatimizda kimyoga oid qator sanoatlar tez suratlar bilan rivojlanmoqda, yirik kimyo korxonalar barpo etilmoqda, chunonchi ularda o`nlab tonna fosfor, sirka kislota angridi, sirka kislota, ammiak, ammoniy, nitrate, azot kislota, soda, sement, shisha, karbamid, paxta selluloza, akrilatnitrit, kaprolaktam, atsetilen, etilen nitron, kapron va atsetat tolalar va xalq xo`jaligini muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun zarur bo`lgan ko`pgina boshqa mahsulotlar respublikamiz mintaqalaridagi er osti va usti zahiralardan foydalanib ishlab chiqarilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar royxati:

1. "Kimyo nazariy asoslari" Toshkent -2005. yil.
2. Toshpo.,latov Yu.T., Ishoqov Sh.S. Anorganik kimyo. T.: O.,qituvchi.1992
3. Raymond Chang. General Chemistry: The Essential Concepts. 5 edition,England 2013
4. N.N.Azizxo'jayeva. Pedagogiktexnologiyalar va pedagogik mahorat. Tosh. 2006.
5. Y.G'. Yo'ldashev, S.A. Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari. Tosh.2004.